

Ηνίοχος: το ήθος ενός σεμνού νικητή

Ένα από τα πλέον αναγνωρίσιμα αρχαιοελληνικά αγάλματα. Ένα από τα τελειότερα έργα τέχνης της πρώιμης κλασικής χαλκοπλαστικής. Ο Ηνίοχος των Δελφών κατατάσσεται στα αξιολογότερα δημιουργήματα πολιτιστικής κληρονομιάς σε παγκόσμια κλίμακα.

Βρισκόμαστε στα τέλη Απριλίου του 1896 κοντά στο δελφικό ιερό του Φοίβου Απόλλωνα. Η μεγάλη ανασκαφή της γαλλικής σχολής των Αθηνών με επικεφαλής τον Emile Bourguet φέρνουν στο φως ένα χάλκινο άγαλμα σε φυσικό μέγεθος. Ένας ηνίοχος και μαζί του υπολείμματα από δυο πόδια αλόγων, μια ουρά, κομμάτια από το ζυγό του άρματος, ένα παιδικό χέρι. Η ανακάλυψη συνοδεύεται από μεγάλο ενθουσιασμό. Η επιγραφή που διασώθηκε σε ένα κομμάτι του λίθινου βάθρου μας ταξιδεύει στα 474 π.Χ. στους λαμπρούς Πυθιονικούς. Ο Πολύζαλος, τύραννος της Γέλας και γιος του Δεινομένη, αφιέρωσε μια μεγάλη σύνθεση τέθριππου πιθανότατα με τέσσερα άλογα στο θεό Απόλλωνα σε ανάμνηση της νίκης του στις αρματοδρομίες. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή ο πλούσιος Σικελιώτης τύραννος παρήγγειλε αυτό το μεγαλοπρεπέστατο αφιέρωμα για τη νίκη του αδελφού του Ιέρωνα το 470 π.Χ.

Ο εντυπωσιακός αυτός ηνίοχος δέσποζε ανάμεσα στα αφιερώματα των Δελφών ως το 373 π.Χ. οπότε σημειώθηκε ισχυρός σεισμός. Το άγαλμα καταπλακώθηκε από τις κατολισθήσεις. Ίσως πάλι μετά το σεισμό ιερείς να έθαψαν το σύμπλεγμα κάτω από τα συντρίμια για να γλιτώσει τη σύληση των ποικίλων επιδρομών ή τις συνήθειες ρωμαϊκές υφαρπαγές. Σημασία έχει πως ο ηνίοχος κάτω από αυτές τις συνθήκες ασφαλίστηκε και ξαναήρθε στο φως μετά από δύο χιλιετίες. Σήμερα το άγαλμα αυτό αποτελεί το κόσμημα του Μουσείου στους Δελφούς. Φιλοξενείται στην τελευταία αίθουσα όπου εκατοντάδες επισκέπτες στέκουν με θαυμασμό ολόγυρά του. Αλήθεια τι το ξεχωριστό έχει αυτός ο Ηνίοχος;

Καλλιτεχνήθηκε σε μια μεταβατική εποχή. Τέλος αρχαϊκής, αρχή κλασικής εποχής. Λίγα χρόνια μετά τους θρυλικούς περσικούς πολέμους. Ο χαριτωμένος ηνίοχος ανήκει στα έργα του αυστηρού ρυθμού. Δε διακρίνεται πάνω του καμιά διακοσμητική υπερβολή ούτε η επιτηδευμένη χάρη των υστεροαρχαϊκών έργων. Ο δημιουργός στοχεύει αριστουργηματικά στην απόδοση του εσωτερικού ήθους του αθλητή.

Το άγαλμα αναπαριστά ένα ψηλόλιγνο έφηβο ευγενικής καταγωγής, καθώς μόνο οι αριστοκράτες είχαν την οικονομική άνεση να συντηρούν πολυτελή άρματα με πολλά άλογα. Ευγενείς έφηβοι συμμετείχαν στους πανελλήνιους αγώνες ως ηνίοχοι. Οι αρματοδρόμοι έπρεπε να έχουν μικρό βάρος και να είναι ψηλοί. Ο δελφικός ηνίοχος έχει

ύψος 1,80. Οι απλές μπούκλες στους κροτάφους του προδίδουν το πολύ νεαρό της ηλικίας του. Η νικητήρια ταινία με ένθετο ασημί μαϊάνδρο κοσμεί τα μαλλιά του Δεμένη στο πίσω μέρος του κεφαλιού πέφτει ελεύθερα στον αυχένα. Ίσως να είχε και πολύτιμους λίθους.

Η όψη του ωστόσο δεν αποπνέει καθόλου έπαρση ούτε αλαζονεία. Αντίθετα τα εκφραστικά του μάτια, με τους ένθετους οφθαλμούς από λευκό σμάλτο και καστανό όνυχα, μαρτυρούν μια εξαιρετική ηρεμία και σεμνότητα. Ο έφηβος δεν απεικονίζεται την ώρα του αγώνα. Καμία ένταση δεν υπάρχει επάνω του. Πραγματοποιεί το γύρο του θριάμβου, παρελαύνει και το πλήθος τον χειροκροτεί, αλλά το βλέμμα του είναι στο κενό, υποδεικνύοντας την ανάτασή του εξαιτίας της νίκης του. Ορθάνοιχτα τα μάτια του με βλεφαρίδες από ένθετα ελάσματα, γεμάτα ευτυχία, μαγνητίζουν κι εκπέμπουν την κλασική ισορροπία. Στα χείλη του δεν υπάρχει κανένα αρχαϊκό μειδίαμα, κανένα ίχνος αλαλαγμού. Ελαφρώς ανοιχτά τόσο όσο για να αχνοφαίνονται τέσσερα ασημένια δόντια. Έκφραση μετρημένη, αναδύεται μια ήρεμη αυτοπεποίθηση, μια εσωτερική δύναμη. Η κίνηση είναι στιγμιαία, αλλά και αιώνια.

Το πρόσωπο του ηνίοχου πραγματικά μαγνητίζει. Αλλά και η όλη περιβολή του εντυπωσιάζει. Είναι ντυμένος με μια ξυστίδα, το χαρακτηριστικό ένδυμα των αρματοδρόμων. Χύνεται ελεύθερα ως τους αστραγάλους χωρίς να διαγράφει το σώμα. Πάνω από τη μέση συγκρατεί το ρούχο μια απλή ζώνη ενώ δύο ιμάντες – ο λεγόμενος ανάλαβος - περνούν σταυρωτά πίσω από τις μασχάλες σαν δυο τιράντες που εμποδίζουν το ένδυμα να φουσκώνει από τον άνεμο κατά τη διάρκεια των αγώνων. Το τελείωμα του χιτώνα με τις βαθιές κατακόρυφες πτυχώσεις προβάλλει τη στερεή κορμοστασιά του ενώ παράλληλα παραπέμπει στις ραβδώσεις ιωνικού κίονα.

Στο δεξί του χέρι διαγράφεται μια φλέβα καθώς με τα μακριά λεπτά του δάχτυλα σφίγγει τα ηνία. Ακόμη πιο αξιοθαύμαστες είναι οι λεπτομέρειες στην ανατομία των πελμάτων ειδικά αν σκεφτούμε πως ο ηνίοχος ήταν τοποθετημένος μέσα σε άρμα και τα πόδια του δε θα φαίνονταν. Αυτές οι λεπτομέρειες οδηγούν τους μελετητές στην υπόθεση πως δημιουργός υπήρξε ο Πυθαγόρας από το Ρήγιο, καθώς οι μορφές αυτού του καλλιτέχνη χαρακτηρίζονται από ρυθμό, συμμετρία και φροντίδα στην απόδοση και της παραμικρής λεπτομέρειας. Άλλα ονόματα που προτάθηκαν είναι ο Κριτίας ή ο Κάλαμις.

Η μορφή του Ηνίοχου αποτελεί αναμφίβολα ένα αριστουργηματικό έργο τέχνης της αρχαίας Ελλάδας. Εκπέμπει όμως και πολλαπλά μηνύματα σε κάθε σύγχρονο «αθλητή» που τρέχει πάνω στο άρμα της ζωής. Το όλο παράστημα του νεαρού μαρτυρεί το μυστικό της επιτυχίας του: ισχυρή θέληση, αυτοπειθαρχία, ταπεινότητα μπροστά στο θρίαμβο, αυστηρή προσήλωση στο στόχο. Ένας νικητής συγκρατημένος και σοβαρός. Στην κλασική εποχή αυτό το ήθος του αθλητή προβάλλεται ως ιδεώδες. Γιατί όχι και σήμερα; Σε μια εποχή που περίσσεψε η υπεροψία ο σεμνός ηνίοχος μας καλεί σε εσωτερική αναθεώρηση αξιών.